

НЕКЕ ОСОБЕНОСТИ САВРЕМЕНЕ ОПЕРАЦИЈЕ

У новијој теорији операције посебну пажњу привлаче дискусије о томе да ли су и у чему наступиле битније промене у физиономији операције из Другог светског рата. Ако јесу, у чему се огледају и које би основне карактеристике поседовала савремена операција? Да би се дао потпун одговор само на ово једно питање, била би потребна целовита и комплетна студија свих проблема припреме, организације и извођења једне операције и то не само са аспекта офанзивних и дефанзивних облика дејства, него и са становишта разних здружених састава који могу да изводе операцију. Све то обухватити у једном кратком чланку није могућно, па ћу се зато у овом напису задржати само на неким општим теориским питањима операције, посебно одбранбене, не улазећи притом у детаље свих њених специфичности које су условљене посебним карактеристикама одговарајућих ратишта и конкретним материјалним могућностима појединих земаља.

Треба, пре свега, напоменути да су суштина и циљ операције остали исти, али да су наступиле озбиљније промене у њеној организацији, начину извођења и средствима која стоје на располагању за њено остварење. Нападна операција, по правилу, биће, у већем или мањем степену, комбинована, у њеној ће основи лежати удружена дејства јединица копнене војске, авијације, ваздушнодесантних трупа, уз употребу нуклеарног оружја и других средстава масовног уништавања. На то указују не само искуства Другог светског рата, већ и постојеће материјалне и техничке могућности већине земаља.

У прошлом рату циљ нападне операције оствариван је, углавном, ангажовањем копнених снага уз мању или већу подршку ваздухопловства, док је читава ствар са ваздушним десантима остала на нивоу мање или више успешних покушаја да се уклопе у састав јединствене операције. Због свега тога успех операције био је скопчан са великим губицима, с обзиром на то да је било потребно обезбедити вишеструку надмоћност у људству и наоружању и то на релативно малом простору. У таквим околностима бранилац, ако је располагао адекватним наоружањем и другом борбеном техником, па чак и у мањем броју, могао је нападачу да нанесе веома тешке губитке и да оперативну иницијативу преузме у своје руке. Било би, наравно, потпуно нереално ако би се из овога извукао закључак да у евентуалном

будућем рату нападна операција неће, такође, бити скопчана са великим, па чак и још већим губицима. Међутим, у основи нападне операције, и не само нападне, неће лежати онакво масирање живе силе и борбене технике (изражене у броју оружја и оруђа), какво је било, рецимо, у Другом светском рату. У савременим условима гаранција успеха нападне операције биће садржана, поред осталог, у модерним средствима масовног уништавања, (за ону страну која њима буде располагала), и у посебним, оригиналним оперативно-тактичким поступцима (нарочито за ону страну која таквим средствима не располаже). У Другом светском рату једна нападна операција је дуго трајала, што је браниоцу омогућавало предузимање ефикасних оперативних противмера, а извођена је на релативно малим дубинама, с обзиром да се крајњи циљ могао достићи само после извршеног пробоја фронта и постићи само достизањем крајње његове тачке јединицама копнене војске, које су наступале с фронта. Међутим, савремен рат захтева, а модерна борбена средства омогућују, да се у нападној операцији стави под једновремени удар читав дубина одбранбене зоне или фронта, без обзира на њихове димензије. Ваздушни десанти имају у томе прворазредну улогу и значај. Због тога поједине армије предвиђају, а код неких су већ и створене, крупне ваздушнодесантне формације.

Сви су изгледи да ће савремена операција бити знатно дубља и да ће краће трајати од оне из Другог светског рата. Дубина једне армијске операције може износити и до 500 км, а да не мора трајати више од 7 до 10 дана. Као што видимо, ове норме битно се разликују од ранијих. За велике армије, модерно наоружане и опремљене, оне су посве реалне ако се имају у виду њихове предности у нуклеарном наоружању, крупним ваздушнодесантним формацијама, оклопним и мото-механизованим јединицама.

Није без основа предвиђање да ће нападна операција имати знатно мањи број оперативних пауза, да ће оне трајати краће време, а то значи да операција добија много већи замах и континуитет. Познато је да се под оперативном паузом подразумева привремен прекид између појединих узастопних етапа операција у циљу прегруписавања снага, концентрације резерви и II ешелона, привлачења позадине и прикупљања материјалних средстава за наредну етапу, или пак следећу операцију. У томе ће бити суштина оперативних пауза и код савремене операције, али ће вероватно, нова борбена средства, ваздушни десанти, крупне брзо-покретне формације и еластична и гипка организација и формација јединица омогућити, ако не потпуну ликвидацију оперативних пауза у једној нападној операцији, а оно бар, њихово смањивање и краћивање. Из тога може да уследи логичан закључак да ће у савременим условима, у нападној операцији, ређе наступати оперативне кризе, што никако не значи да их уопште неће бити. Њихове појаве, поред осталог, могу бити изазване употребом нуклеарног оружја од стране браниоца по осетљивим елементима борбеног поретка нападача, као што су други ешелони, оперативне резерве, крупне ваздушнодесантне формације и др. Исто тако до оперативне кризе може доћи ако се нападна операција изводи на земљи-

шту које искључује или смањује могућност ефикасне употребе оклопних и мотомеханизованих јединица, као и у условима кад нападач има против себе браниоца који комбинованим дејствима с фронта и из позадине ставља, такође, под једновремен удар читав борбени поредак нападача.

Преовлађује схватање да ће командовање у операцији базирати на већој децентрализацији, али се истовремено указује на потребу израде солидног плана почетка и развоја операције. Нарочито је важно уочити повећан значај организације, и извршења оперативног садејства између снага копнене војске на правцима главног удара, авијације, ваздушних десаната и нуклеарних дејстава, тј. атомске подршке операције, и оних снага које на било који начин дејствују у непријатељевој позадини. У нападној операцији, такође, брише се класична подела на етапе и, изузев припремне, све друге етапе сливају се у једну. Нико, наравно, не претпоставља да се у планирању операције неће предвиђати, тј. планирати постизање узастопних циљева. Разлика се јавља у томе што се временски интервали у остварењу појединих циљева неће мерити само данима него најчешће часовима, и што отпада низ мера које су предузимане у Другом светском рату да би се прешло из једне етапе операције у другу. Тако, на пример, да би се у савременој операцији приступило остварењу наредног — узастопног циља операције, неће вероватно, бити потребно прекидати је по неколико дана, да би се извршило ново груписање снага, било прегруписавањем по фронту или, пак, довлачењем свежих снага из дубине. У новим условима отпашће свако веће прегруписавање снага по фронту из простог разлога што за таквим маневрима неће бити велике потребе, с обзиром на повећану дубину оперативног поретка здружених јединица и на околност да ће резерве и II ешелони стизати и по четири пута брже на решавајућу тачку него што је то био случај раније, упркос чињеници да ће елементи борбеног поретка, у почетном распореду, бити на двоструко већем отстојању од оног из Другог светског рата. Отпашће, такође, потреба да се, у циљу преласка на извршење наредног задатка и ангажовања снага из дубине за развијање успеха, предузима обимније планирање употребе тих јединица. Раније се на то трошило много времена, операција је губила континуитет, што је све ишло на руку браниоца. Сада се, међутим, читав тај процес планирања своди, мање-више, на издавање јединицама директиве за дужи период дејства у којој ће у основи бити предвиђени њихови задаци и приближно време употребе. Континуелно праћење оперативно-тактичке ситуације од стране свих команданата, без обзира на место њихових јединица у борбеном поретку, и тренутно реаговање на промене ситуације, замениће обимна, а самим тим и спора планирања.

Што се тиче одбранбене операције, циљ и основни садржај остају такође непромењени. Међутим, модерна борбена средства, карактер савремене нападне операције и захтеви савременог рата уопште, условљавају озбиљније промене у организацији и методама из-

вођења одбранбених операција. Промене су знатно веће него код нападне операције, али овде ћемо се задржати само на најкарактеристичнијим.

Ваља напоменути да ће се одбранбене операције у евентуалном будућем рату изводити, начелно, на двоструко ширим фронтovima и дубинама него што је то био случај у Другом светском рату. Самим тим се за око 50% смањује општа оперативна густина изражена у броју дивизија на километар фронта. Ово, наравно, никако не значи да је смањена и густина ватре, већ напротив, ситуација је таква да је густина ватре знатно повећана, и то онолико пута колико је већа ватрена моћ савремене дивизије од оне из Другог светског рата. Из праксе прошлог рата знамо да су јединице у одбранбеној операцији (што се тиче ширине фронта) поседале додељену зону за одбрану у континуелном борбеном поретку, где су се суседне јединице физички такорећи додиривале, осим оних које су браниле делове фронта на планинском и брдовитом земљишту. О неким већим међупросторима није било ни говора, а најосетљивијим тачкам у систему одбране смањани су спојеви јединица. Значи, оно земљиште које се налазило у границама додељеног фронта здружене јединице било је у целини поседнуто, тако да се до реалне оперативне густине могло доћи ако се целокупна ширина фронта поделила бројем дивизија распоређених на главном одбранбеном појасу. У савременим условима долазиће до смањења оперативне густине у првом реду због постојања међупростора између јединица, и зато је могућно да се, начелно, дупло мањим бројем дивизија запоседне и успешно брани она ширина фронта за коју је раније требало ангажовати двоструко већи број. Што се тиче густине ватре треба имати у виду да ће до осетног повећања доћи само и искључиво на оним деловима фронта који су потпуно поседнути јединицама, а не и у међупросторима, који се, зависно од величине, само контролишу патролама, запречавају, или поседају слабијим снагама. Због тога је и повећање густине ватре једне оперативне јединице, например, корпуса, у односу на целокупну ширину фронта коју поседа и брани, сасвим релативно.

Кад се говори о потреби повећаних отстојања и растојања јединица у новим условима, а самим тим о ширим фронтovima и већим дубинама, обично се за аргументацију узима ефект нуклеарног оружја, које само по себи искључује веће гомилање трупа и материјала на малом простору. Иако је ово сасвим тачно, треба имати у виду још један момент који омогућује да се управо у одбранбеним операцијама може ићи на знатно шире фронтове и дубље борбене поретке, без обзира на то да ли ће нападач употребити нуклеарно оружје. Наиме, јединице копнене војске данас су у могућности да за релативно кратко време са великих дубина пренесу своја дејства на решавајућа места, било од фронта у позадину одбранбене зоне или, пак, од задње границе према фронту. Реч је о мото-механизованим формацијама или о јединицама без мототехнике, али које су тако организоване и формиране да су подесне за брзе покрете и по беспутном терену. На тај начин одбранбена операција постаје довољно еластична, активна и врло

динамична. Истовремено она се успешно супротставља поражавајућим ударима савремених борбених средстава нападача која су, као што је познато, изразито офанзивног карактера. Уколико и бранилац буде располагао атомским средствима и другим оружјем за масовно уништавање, тим пре може обезбедити адекватне противмере.

У Другом светском рату једна одбранбена операција армије, укључујући и припремни период, трајала је и до месец дана. Сада, међутим, предвиђа се да њена припрема и извођење трају знатно краће, око 15 дана. Ово се објашњава, пре свега, скраћивањем припремног периода, већом и перманентном мобилношћу оперативних јединица и тежњом да се што брже пређе у противофанзиву.

За разлику од нападне операције, код одбранбене се јасно оцртавају поједине етапе, па према томе нормално је претпоставити да ће се одбранбена операција планирати по етапама. По теорији изграђеној на искуствима из Другог светског рата, одбранбена операција планирала се по припремном и периоду извођења. Конвенционална борбена средства и класична организација и формација јединица дозвољавали су овакво мање-више упрошћено планирање одбранбене операције. Међутим, савремена средства масовног уништавања и квалитативно нова организациска структура јединица и њихов формациски састав, захтевају друга решења овог проблема. Иако и даље општи циљ сваке одбранбене операције, независно од начина дејства појединих здружених јединица, остаје: да се одбије непријатељ који напада, да му се нанесу што већи губици и створе услови за преузимање оперативне иницијативе — ипак се јасно истичу различити циљеви у појединим етапама операције. Ако се прихвати теза да се савремена борбена дејства уопште карактеришу брзим променама ситуације, честим изменама облика дејства и наглим преласцима из једне форме борбе у другу, онда је логично да ће се све то најрељефније одразити баш у одбранбеним операцијама. Тако, например, није без основе претпоставка да ће у одбранбеној операцији, у одређеном временском периоду, са одговарајућим груписањем снага, бити потребно до извесне линије изводити одбрану више покретног карактера, да би се избегли почетни, по правилу најјачи, удари нападача; да ће касније — у другој етапи — операција примити више отсудан карактер, са циљем стварања услова за прелазак у офанзиву, и тсл. Посебно питање је борба против крупних ваздушних десаната, која може бити наметнута у свим етапама, а у становитим ситуацијама то може да претставља и посебну етапу одбранбене операције. И раније смо, наравно, имали случајева да се из једне врсте одбране прелазило у другу, али то су у оперативним оквирима најчешће биле нове операције и прелази нису били тако оштри и кратки као сада.

За разлику од нападне операције, одбранбена се карактерише чешћим избијањем оперативних криза које могу наступити нарочито у следећим околностима: при наглим променама у односима снага на штету браниоца, које могу бити проузроковане увођењем нових борбених средстава од стране нападача; услед поремећеног оперативног

садејства елемената борбеног поретка; приликом промена, тј. у моменту преласка из једног облика дејства у други; кад је прекинут „ланац“ снабдевања; при нестабилној позадини и др. Иако ће отклањање последица криза у савременој одбранбеној операцији бити тешко, то никако не значи да је и немогућно. Јер, треба имати у виду да криза не траје један тренутак, већ да има дужи или краћи процес настајања, трајања и кулминацију. Криза се, поред других мера, може отклонити и променом циља операције. Успешно противоклопно, противпешадиско и хемиско запречавање, као и употреба специјалних брзопокретних здружених одреда у међупросторима поседнутих положаја и појасева, координирана дејства с фронта и из позадине, све то обезбеђује да се у одбранбеној операцији постигне максимална равнотежа између растурања снага и јачине одбране у целини, смањује могућност појаве криза и повољно утиче на њихово отклањање од стране браниоца.

У одбранбеној операцији повећан значај има оперативно предвиђање. Због тога у њеном планирању неће, вероватно, бити потребно одређивање детаља појединих етапа јер то не би било сасвим реално. Но, разуме се, основне етапе сваке операције морају да буду испланиране на читавој дубини, и по времену трајања, без чега би било немогућно извршити сасређивање напора на месту где се то жели.

Врло је вероватно да ће се одбранбена операција као и раније организовати по појасевима, али да ће тежиште, по правилу, бити на другом одбранбеном појасу са основним груписањем снага по правцима. То се може објаснити, углавном, следећим разлозима: краткоћом времена за фортификациску организацију првог појаса, с обзиром на брзину и изненадност почетног удара нападача; атомску припрему по првом појасу могућно је извршити атомском артиљеријом чиме се обезбеђује већа тачност погађања, што није случај при нападу на други појас, где је потребно дејствовати првенствено авијацијом код које је тачност погађања ипак мања, или, пак, вршити премештање артиљерије што по неким прорачунима износи 3—4 часа; за фортификациску организацију другог појаса има више времена и ефикасније се користе тешке инжињерске машине. У вези с тим за организовање првог појаса предвиђа се око 25 до 30% снага и средстава.

У одбранбеној операцији, такође, специјалне резерве, у које се убрајају противоклопни одреди, оклопне резерве и др., распоређују се у такве рејоне који обезбеђују брз маневар и нуде најефикаснију заштиту од напада атомским средствима, што значи да треба избећи, кад год је то могућно, распоређивање тих резерви по правцима где се предвиђа главни удар нападача, али је зато потребно обезбедити што повољније маневарске услове за ове елементе борбеног поретка.

Данас се у теорији појављују углавном три основна вида одбранбене операције и одбране уопште: *стална*, што по класичном схватању одговара, отприлике, позициској (отсутној) одбрани, *задржавајућа*, што би одговарало маневарској, и *покретна*, која би требало

да претставља у неку руку компромисно решење између прва два вида. Овој последњој, покретној одбрани, предвиђа се и највећа будућност, јер управо нови услови императивно захтевају да се оперативне јединице, и не само оне, по правилу, оријентишу на такав вид одбране у чијој основи лежи дубоко постројавање борбеног поретка, јаки II ешелони и оперативне резерве, и предузимање крупнијих противудара.

С обзиром да покретна операција, а и покретна одбрана уопште, изгледа, највише одговара карактеру евентуалног будућег рата, изнећемо неке њене основне карактеристике.

Прво, главне оперативне снаге увек су спремне за извршење маневра на најугроженије правце, што браниоцу омогућује не само оперативну равнотежу на фронту, него и стварање повољнијег односа снага у најкритичнијим моментима у току извођења операције на читавој дубини одбранбене зоне.

Друго, покретна операција омогућује браниоцу преузимање иницијативе, што значи да у релативно кратком времену може из одбране да пређе у противофанзиву и без привлачења нових снага било из дубине или, пак, скидањем са других фронтова.

Треће, у динамици покретне операције постоје веома повољни услови да се у дубини одбранбене зоне изманеврују јаке снаге нападача, и да се он присили на превремено увођење у борбу других ешелона.

Четврто, покретна операција омогућује нападачу да се увуче у „празан“ простор. Одговарајуће мере оперативног маскирања и борбеног обезбеђења могу нападача навести да врши нападе на објекте слабо или уопште непосредне од стране браниоцевих трупа.

Поред тих и других позитивних одлика које карактеришу покретну одбранбену операцију, треба имати у виду и неке негативне особине.

Најосетљивији објекти код овакве операције су II ешелони и оперативне резерве браниоца, с обзиром да су они најрентабилнији циљеви за напад атомским средствима на читавој дубини одбранбене зоне или фронта. То, с друге стране, тражи њихову врло сигурну заштиту из ваздуха како ловачком авијацијом тако и противавионском артиљеријом, јер услед краткоће времена рејони другог ешелона и резерви неће бити увек организовани (изграђени) у фортификацијском погледу, што те јединице чини врло осетљивим на атомски напад.

С обзиром на разноврстан карактер дејства трупа у покретној операцији и њихов размештај на знатној површини, веома се компликује командовање јединицама. Релативно слаб састав I ешелона захтева додељивање респективних ваздухопловних снага за обезбеђење успешних дејстава јединица првог ешелона, што се може штетно одразити на успех дејства авијације, чија је основна улога у оваквој операцији да осигура борбена дејства другог — основног ешелона.

Из свега досада изнетог постаје очигледно да се класичне поставке и теориске норме не могу прихватити за савремену операцију, па самим тим и истраживање нових поступака улази у први план за све, а нарочито оне кадрове који се баве теоријом операције. Посебно би била интересантна и корисна практична искуства постигнута на изради и провођењу задатака у оперативно-стратегиским оквирима као и њихово теориско уопштавање, с обзиром да се за време мира само на тој основи може доћи до целисходне теорије.
